

NIEUWS

Eredoctoraat voor de voorzitter van de Stichting

Op 22 juni 2004 kreeg Inge Bouman het eredoctoraat van de Mongoolse Staatsuniversiteit uitgereikt door de rector magnificus Professor B. Jadamba. In aanwezigheid van pers en TV benadrukte de rector de grote inzet en professionele houding voor het ecologische werk in Hustai Nationaal Park en de herintroductie van het Przewalski paard. Na de dood van Jan Bouman heeft zij samen met Annette Groeneveld en Jolanda Grosjean een beurs beschikbaar gesteld die afgestudeerde Mongoolse biologen de kans geeft om een jaar lang onderzoek te doen naar de vrijlevende Przewalski paarden in Hustai Nationaal Park. Inmiddels maakten reeds zeven biologen van deze beurs gebruik. Dit heeft veel goodwill gegeven en blijkt een grote stimulans te zijn voor een goede samenwerking tussen de parkstaf en de universiteit.

Legaat voor de Jan Bouman Stichting

Ter nagedachtenis aan Jan Bouman, de initiatiefnemer van het semi-reservatenproject en het herintroductieproces van de Przewalski paarden is in 2002 de Jan Bouman Stichting opgericht. Deze Stichting ondersteunt de plaatselijke bevolking in de bufferzone rondom Hustai Nationaal Park. Het betreft financiële bijdragen voor activiteiten gericht op verbetering van hun relatie met het Park en het behoud van het steppe-ecosysteem. Daarnaast zet de Stichting zich in voor alles wat bijdraagt tot het verbeteren van de gezondheid en het welzijn van de lokale herdersfamilies met speciale aandacht voor armoedebestrijding en scholing.

Cisca Broekhoven, één van de eerste donateurs van de Stichting tot Behoud en ter Bescherming van het Przewalski Paard, heeft een legaat van € 60.000,00 geschonken aan de Jan Bouman Stichting. In de afgelopen 27 jaar heeft zij zich als vrijwilligster met hart en ziel ingezet voor

Cisca Broekhoven, één van de eerste donateurs van de Stichting tot Behoud en ter Bescherming van het Przewalski Paard, heeft een legaat van € 60.000,00 geschonken aan de Jan Bouman Stichting.

de Przewalski paarden. Niets was haar teveel. Ze hielp bij de verkoop van souvenirs, bij de organisatie van evenementen en sprong in bij het afhandelen van correspondentie. We zijn ongelofelijk blij met deze ruimhartige gift, die het mogelijk maakt iets voor de lokale bevolking te doen, maar ook erg verdrietig dat ze gestorven is.

Aandacht voor Hustai Nationaal Park op de vakantiebeurs in Utrecht

De vakantiebeurs wordt dit jaar van 12 tot en met 16 januari 2005 gehouden in Jaarbeurs Utrecht. Het CBI, het door Buitenlandse Zaken gesubsidieerde centrum voor de promotie van import uit ontwikkelingslanden, heeft een stand ingericht voor Mongolië. Hustai Nationaal Park is uitgenodigd om deel te nemen. Op deze manier krijgen Amarjargal en Puujee, de verantwoordelijke medewerkers voor het toerisme, de kans een bezoek en verblijf in het Park te promoten. Dit jaar is het aantal buitenlandse bezoekers met 66% toegenomen. Onder de 5000 gasten waren veel Nederlanders. Sommige bezoekers blijven langer dan een dag. Er zijn speciale trekroutes door het Park en langs de Tuul rivier. De vrijlevende

Przewalski paarden, de grote edelherten, monniksgieren en andere interessante vogelsoorten zorgen voor grote afwisseling. De stilte en uitbundig bloeiende steppe zorgen voor rust. Romantiek is er genoeg voor mensen die het prettig vinden om in een Mongoolse ger (ronde

tent) te slapen, te gast te zijn bij nomaden in hun ger of te overnachten in eenvoudige vakantiehuisjes in de Molt vallei. Bezoekers die meer op comfort gesteld zijn kunnen in het toeristenkamp blijven en vandaar uit tochten ondernemen. Brengt u ook een keer een bezoek aan Hustai Nationaal Park? U zult genieten!

Voor verdere vragen kunt u terecht bij Amarjargal en Puujee, macne@magicnet.mn

Colofon

"Przewalski-Paard" is een gemeenschappelijke uitgave van de Stichting tot Behoud en ter Bescherming van het Przewalski Paard en de Stichting Reservaten Przewalski Paard. Boemdijk 43, 3286 LD KLAASWAAL

Tel.: 0186-574493
Fax: 0186-574869
E-mail: frph@antenna.nl
Postbank: 3808754
ABN/AMRO: 50.23.26.131

"Przewalski Paard" verschijnt één maal per jaar voor donateurs. Minimum bijdrage is € 12,50 p.j.

Tekst:
Inge Bouman

Redactie:
A.M. Groeneveld
P.G.W. Klandermans

Drukwerk:
Plusprint - Hoogvliet

ISSN: 0167 - 787X

Het Przewalski Paard

JANUARI 2005

VRIJLEVENDE PRZEWALSKI PAARDEN IN ONTWIKKELING

Het gaat goed met de Przewalski paarden in Hustai Nationaal Park. Op dit moment zijn er 161 in vrijheid levende paarden of takhi zoals de Mongolen ze noemen. Dat is met vorig jaar vergeleken een toename van 16,6%. 's Zomers is er veel te beleven in Hustai, zeker als de takhi 's morgens vroeg en tegen de avond uit de bergen afdalen naar de verschillende waterbronnen. Er zijn inmiddels vijftien harem en een grote groep vrijgezelle hengsten. Deze hengsten splitsen zich vaak op in kleine sub-groepjes. De meeste harem harem kennen elkaar goed maar houden in het voorjaar en in de zomer onderling grote afstand. Als harem hengsten elkaar niet kunnen ontlopen vinden er geritualiseerde ontmoetingen plaats. Het is een prachtig gezicht hoe ze trots op elkaar afstormen, stilstaan en elkaar op korte afstand aanstaren, mesten en de mestgeur opsnuiven. Meestal lopen ze met gekromde nek op elkaar af. Na een neus aan neus contact proberen ze ook de genitaliën van elkaar te ruiken. Na wat opge-

wonden gegil en gestamp met de hoeven op de grond gaan de harem hengsten weer rustig terug naar hun merries.

Er zijn dit jaar 41 veulens geboren. De weersomstandigheden van de afgelopen twee jaar werkten mee.

De vrijlevende groep van Tom in het oosten van Hustai Nationaal Park

De merries gingen vorig jaar in goede conditie de winter in. Extreme voorjaarsstormen en ijzelregens bleven gelukkig uit, waardoor meer merries drachtig bleven. Dit in tegenstelling tot de jaren daarvoor die geteisterd werden door droogte en lang voortdurende koude. De sterfte onder volwassen dieren was gering. In de winter, stierf de 17 jarige hengst Bohemian. Helaas moest Sergelen de dracht van een dood veulen in verkeerde positie in de

baarmoeder met de dood bekopen. Slechts 1 eenjarige haalde het voorjaar niet. Dit jaar stierven 14 veulens (34%). Dat is conform de gemiddelde jaarlijks veulensterfte van 35.8%. De lange koude winters vragen veel energie van de drachtige merries. Zwakte van pasgeboren veulens en hun grote kwetsbaarheid voor infecties zijn de hoofdoorzaken van de hoge sterfte onder de veulens. Wolven vormen voor veulens een bedreiging. Daarbij is niet goed te achterhalen of wolven alleen zwakke veulens pakken of ook gezonde. Onderzoek wordt bemoeilijkt omdat het gevonden karkas vaak aangevreten is. Het Mongoolse team is erg bezorgd over de toenemende druk van wolven op de veulens. Er wordt veel aandacht besteed aan wolvenonderzoek om beter zicht te krijgen op hun levenswijze, gebiedsgebruik en voedselkeuze.

Het merendeel van de Przewalski's in Hustai is in het wild geboren (71.8%).

Het merendeel van de Przewalski's in Hustai is in het wild geboren (71.8%). Nog maar vier haremhengsten zijn in gevangenschap geboren, alle andere in het wild. Het zijn de hengsten Patron, Tamir,

Bayanhangai en Tom. Door de toegenomen concurrentie van vrijgezelle hengsten worden de harems kleiner en tellen nu nog maar drie tot vijf merries met hun kroost. Inmiddels weten we dat vrijgezelle hengsten op vijf tot zevenjarige leeftijd, als ze bewezen hebben om leider te kunnen zijn over andere hengsten, op zoek gaan naar merries. Dat doen ze alleen en niet samen met andere vrijgezellen, zoals bekend is van verwilderde huispaarden. Ze zwerfen in hun eentje door het gebied en hebben rituele ontmoetingen met alle haremhengsten. Op deze manier wordt de kracht van de haremhengst ingeschat. Als hij zijn keuze bepaald heeft blijft hij in de buurt van de harem grazen en verkleint de afstand geleidelijk. Daarna volgt een periode van uitputtende strijd, waarbij de vrijgezelle hengst de haremhengst provoceert, zich na een kort

gevecht laat weggagen, maar vervolgens weer terugkeert. De vele gevechten en kilometerslange jachtpartijen putten de haremhengst uit, terwijl de vrijgezel nog voldoende energie over heeft voor het definitieve

gevecht. Op deze manier verloor Khaan in 2000 zijn harem aan Margad, Paritet in 2001 aan Tamir, Ares in 2002 aan Narstai, Bayan in 2003 aan Bernhard. Niet altijd komt er één winnaar uit de strijd. In 2003 vocht de vrijgezelle hengst Temuujiin zeven dagen lang met Margad. De strijd bleef onbeslist en de harem werd opgedeeld.

Hengsten, die merries veroveren van een haremhengst, worden lang niet altijd door deze merries geaccepteerd. In oktober 2003 won Terguun de strijd van de haremhengst Mangir. Mangir bleef alleen achter en deed verschillende pogingen om zijn eigen merries terug te krijgen. Dit zal zeker spanningen geven hebben in de groep van Terguun. In juni 2004 doodde Terguun twee pasgeboren veulens van merries die door Mangir gedekt waren. Twee andere drachtige merries keerden terug naar Mangir. Merries kunnen sterke banden met elkaar en met een hengst hebben. Onder Mangir's wakend oog werden twee gezonde veulens geboren. Dit is de eerste keer dat een vrijlevende hengst veulens van zijn rivaal doodde. In gevangenschap komt dat meer voor, vooral in stressvolle omstandigheden. ■

Het was ook voor het eerst dat ik te maken kreeg met Przewalskipaarden die een heuse natuurlijk vijand hadden: de wolf. Ons onderzoek scheen aan te tonen dat bejaging door wolven de voornaamste reden was voor de sterfte onder de veulens. Voor een definitieve uit-

Drie maanden lang werkten Enkhuyag en ik intensief samen aan de interpretatie van de databasegegevens, daarin bijgestaan door de Przewalski-bioloog Enkhtur, de wildbioloog Usukhjargal en vegetatiebioloog Sergelen.

spraak is het nog te vroeg: eerst zal het bestaande wolvenonderzoek moeten worden uitgebreid. We weten nog te weinig over hun gebiedsgebruik en over de populatiedichtheid. Bovendien zijn er ook lynxen in het gebied, die ook veulens kunnen bejagen. Toen begin november een aantal Amerikaanse, Kroatische en Duitse grote-roofdierdeskundigen na afloop van de Gobibeer-conferentie in Ulaanbaatar

het Hustai Nationaal Park bezocht, kregen de biologen enige uiterst bruikbare wenken om het wolvenonderzoek te verbeteren. Hopelijk komen we weldra meer te weten over Hustai's wolven en lynxen, ook wat betreft hun invloed op de veulenstand

Ik kwam niet alleen veel over de Przewalskipaarden in het wild te weten, ik maakte ook kennis met de mensen en hun gebruiken. Heel anders en veel zwaarder dan ik thuis in Duitsland gewend ben. Toch heb ik nergens anders zulke warme, goedmoedige mensen ontmoet. Ik vergeet nooit hoe ik zelf achter het stuur van een Russische jeep zat. Mijn twee medepassagiers stonden doodsangsten uit. "Dank je

Toggi, dat je me zelf laat rijden!" Of die keer dat ik van een motorfiets, eveneens van Russische make, viel: "Rem je altijd zo, Ushku?" Ik had er het grootste verjaarsfeest sinds tijden. Allemaal bedankt!! En natuurlijk de twistgesprekken met Enkhtur: "Nou, ik vind van niet". Enkhuyag en ik, elkaar over en weer uitdagend. "Ik heb nu die nieuwe gegevens nodig, Enkhuyag." "Wel Franziska, zeg me eerst wat je gedaan hebt met de data die ik je al gegeven heb."

De zorgzame bemoeienis van Mugi: "Franziska, neem even rust. Wil je koffie?". Op kantoor grappen maken met Seegii en Uuree. Meneer Bandi's of meneer Sukh's hulp invoeren: "Kan ik dit wekeind een wagen krijgen?" Laat ik vooral niet de heerlijke maaltijden in het researchcentrum en in het toeristenkamp overslaan. Jullie allemaal hebben me een onvergetelijke tijd bezorgd. Ik mis jullie!

Franziska Roth, bioloog ■

DE GOUDPLAAT

De Przewalski hengsten op de Goudplaat gaan in goede conditie de winter in. In de komende maanden zal het vinden van voedszaam gras toch moeilijker voor ze worden. De duindoorn neemt toe. Aan de oostelijke kant van de Goudplaat is meer te eten. Meestal zwerft de 16 jaar oude hengst Maran daar alleen rond. Nu zijn Usch met Amarchan en Burchanbileg daar steeds vaker te zien. Hun leefgebied, waar ze dagelijks doorheen trekken ligt in het midden van de Goudplaat. Usch is een echte baas, die fel kan reageren als Ireg en Almas te dichtbij komen. Hij stuift er dan op af en jaagt ze weg in westelijke richting, waar

deze twee hengsten meestal bivakkeren. Als Maran en Usch elkaar zien en ontmoeten gaat het er vriendelijk aan toe. Zelden of nooit is er tussen hen een serieus gevecht. De hengsten zijn niet alleen. Er lopen drie damherten in het gebied en vaak enkele reeën, dit jaar met kalfjes. Nu de vossen verdwenen zijn, zijn er weer konijnen en fazanten te zien. Vanaf augustus keerden

de zilverreigers terug. Drie koppeltjes hebben de Goudplaat als pleisterplaats uitgekozen. Helaas breidt de Nijlgans zich uit en verdringt andere ganzensoorten. Drie paren zorgden voor jongen, waarvan er nog 17 rondscharrelen. De liefdevolle zorg van Wim en Sien de Kok richt zich niet alleen op de Przewalski paarden. Ze houden alles wat groeit en bloeit goed in de gaten. ■

"Jaarlijks worden in Hustai de nationale rangercursussen gehouden. De 18 rangers van het Park hebben inmiddels allen deelgenomen aan deze voor Mongolië nieuwe opleiding"

HUSTAI NATIONAAL PARK HET BEST BESCHERMDE PARK VAN MONGOLIË

De regeringscommissie voor "Beschermd Gebieden" heeft Hustai Nationaal Park uitgeroepen tot het best beschermde Park van Mongolië. Dit werd bekend gemaakt tijdens een landelijke bijeenkomst van alle hoofden van parken en reservaten. De heer Bayarmagnai van het ministerie van natuurbehoud en

milieu roemde Hustai Park als voorbeeldpark voor het land. Dit is het tweede jaar dat Hustai Park deze eer te beurt valt. De eerste keer werd aangekondigd tijdens de internationale conferentie van UNESCO's Man and Biosphere Reserves, die in 2003 in Hustai Park gehouden werd. ■

Een met de blaaspomp verdoofde wolf krijgt een halsbandzender om.
V.l.n.r.: research manager Enkhuyak, wildbeheerbioloog Uskhuu, vegetatiebioloog en ranger Tumbayar

plantenetters c.q. prooidieren? Er zijn nog meer voorbeelden te noemen.

De door de jaren heen verzamelde gegevens zullen in het model gebruikt worden, maar ook actuele informatie krijgt een plaats in het project. Uitwerpselen van wolven worden door de parkrangers verzameld en door het gemeenschappelijk onderzoeksteam ontleed; hierdoor wordt meer duidelijkheid verkregen over de voedselkeuze. Interviews met plaatselijk betrokkenen verschaffen inzicht in het aantal stuks vee dat men aan de wolven verliest. Daarnaast zijn deze contacten uiterst belangrijk voor het bewustwordingsproces.

Inzicht in het territoriumgebruik door de wolven wordt verkregen met behulp van telemetrie. Tot op heden heeft het onderzoeksteam vier wolven kunnen vangen en van halsbandzenders voorzien. De biologen en rangers van het Park volgen met richtantennes de wolven. Ongelukkigerwijs, raakte een van de wolven zoek, terwijl het signaal afgegeven door twee halsbanden ons leidde naar nomaden-gers, alwaar deze als 'jachttrofee' het interieur opsierden.

Biologen die de wolven in het veld onderzoeken hebben soms het geluk ook andere grote roofdieren te ontdekken zoals de lynx

De druk vanuit de bevolking om wolven te bejagen is hoog. Uit zowel

de interviews als uit analyse van de uitwerpselen is onomstotelijk vast komen te staan dat de plaatselijke economie lijdt onder de aanvallen van wolven op het vee. Men heeft geen wetenschappelijk model om te beseffen dat voor het vee betere bescherming nodig is.

Bij het zoeken naar oplossingen biedt het verleden soms een handreiking. Zo waakten vroeger grote, verwaarloosde honden over de kudden. Dit ras, Banchar, verwant aan de Tibetaanse mastiff, wordt niet meer gebruikt in de gebieden rond Hustai. Misschien als we de benodigde gelden hebben verzameld, kunnen we een proefproject beginnen. Met elders in Mongolië gevonden exemplaren, kunnen een paar uitgekozen herdersfamilies alvast met dit ras aan de slag. De ervaring zal leren of dit initiatief in breder verband voortgezet moet worden.

Een volgende keer hoop ik u van deze plaats te berichten dat wolven, wild en vee in een zodanige onderlinge verhouding in het gebied samenleven, dat actief wolvenbeheer geen punt van geschil meer is.

René Henkens
Projectleider ■

Informatie System, dat gebaseerd is op het ArcView softwarepakket, werkt goed en zal volgend jaar dankzij de inzet van ecovolunteers en de aanschaf van nieuwe apparatuur geoptimaliseerd worden. Drie maanden lang werkten Enkhuyag en ik intensief samen aan de interpretatie van de databasegegevens, daarin bijgestaan door de Przewalski-bioloog Enkhtur, de wilddioloog Usukhjargal en vegetatiebioloog Sergelen. Zij vergeleken onze uitkomsten met hun eigen bevindingen.

WORKSHOP IN TAKHIN TAL

Enigszins duf van het urenlange vliegen vanuit Amsterdam stonden we in Ulaanbaatar weer startklaar om op te stijgen. Nu in een klein inlands vliegtuig dat ons samen met de andere deelnemers naar Takhin Tal zou brengen. Daar werd van 12 tot 16 juni de 2e Internationale Workshop voor het Przewalski paard gehouden. De eerste was in Hustai Nationaal Park in 2000. Veertien jaar geleden waren we voor het eerst in Takhin Tal dat in de Dzungarische Gobi in Zuidwest Mongolië ligt. Hoe zou het er nu zijn, na al die jaren? Eenmaal in het vliegtuig was alles weer als vandoord. Het gedrang bij het instappen, de doorgezakte stoelen, de hitte en de schapenlucht van de del's

van Takhin Tal had kosten noch moeite gespaard om het hun gasten naar de zin te maken. Het kleine simpele kamp was voor deze gelegenheid uitgebreid met vele ger's (ronde Mongoolse tenten) voor de 41 deelnemers aan de workshop. In twee houten optrekken waren er zelfs twee douches en een speciale wasgelegenheid gebouwd. De zon en de tank op het dak zorgden overdag voor warm water 's avonds. In de drie daarop volgende dagen werd er hard gewerkt. Er waren drieëntwintig beamer-presentaties over tal van onderwerpen. Belangrijk waren de voordrachten van het team van Takhin Tal en Hustai Nationaal Park over de twee herintroductieprojecten. Daarnaast

Er waren drieëntwintig beamer-presentaties over tal van onderwerpen. Belangrijk waren de voordrachten van het team van Takhin Tal en Hustai Nationaal Park over de twee herintroductieprojecten.

(Mongoolse klederdracht) van de inzittenden. Er is heftige thermiek als we over de Tuul rivier vliegen en onder ons Hustai Nationaal Park zien liggen. Nog twee uur voor de eerste stop in Altai...mooi niet. Na een uur voelden we het vliegtuig dalen. Er werd onverwachts een tussenlanding gemaakt in Uliastai, de hoofdstad van de provincie Zavkhan. Er was onvoldoende brandstof. De Mongolen zijn gewend aan zulke situaties. Het Hustai team had een spannend spel met steentjes verzonnen en de tijd vloog om. Aan het eind van de middag, na een tussenstop in Altai, naderden we ons doel. Het is een bijzondere ervaring om op een hobbelige gravelachtige vlakte midden in de woestijn te landen. De ontvangst was allerhartelijkst. De staf

vertelde de geneticus Munkhtuya over Khomiin Tal in West Mongolië, waar afgelopen september 12 Przewalski paarden zijn vrijgelaten. Tussen de lezingen door hadden we

Sergelen, een van de Hustai stafmedewerkers, houdt een presentatie over het gedrag van hengsten

AAN DE SLAG IN HUSTAI NATIONAAL PARK

Al vanaf de tijd dat ik vanwege mijn studie actief was in diverse semi-reservaten en ook in het Hongaarse Hortobagy Nationaal Park koesterde ik een vurig verlangen om de vrijlevende Przewalski's in het Hustai Nationaal Park te zien. In de nazomer van 2004-12-08 werd die droom werkelijkheid. Van 23 augustus tot 17 november kon ik in Hustai Nationaal Park met de leider van het wetenschappelijk onderzoek

Enkhuyag aan de slag met de analyse van de reeds verzamelde gegevens op het gebied van Przewalskipaard-gebiedsgebruik en -populatie dynamica in voorbereiding op een te publiceren artikel.

Spoedig ontdekte ik dat de onderzoeksstaf de Przewalski-populatie nauwgezet bijhoudt. Ook staat hen een zeer gedetailleerde database tot beschikking. Het Geografisch

de kans om naar de Przewalski paarden te kijken, die begin juni vanuit Europa aangekomen zijn. Ze worden in een ruim gewinningsgebied gehouden en volgend jaar als groep uitgezet. Om verspreiding van de groepen over het gebied te stimuleren worden ze niet zoals voorheen direct vanuit het gewinningsgebied vrijgelaten, maar naar een andere plaats in de Gobi gebracht. Daar verblijven ze een korte tijd in een omheind gebied voor hun definitieve vrijlating. De eerste Przewalski paarden arriveerden in 1992 net als in Hustai. Sinds die tijd zijn er in totaal 87 Przewalski paarden uit Europese dierentuinen in Takhin Tal aangekomen. In juli 2004 waren er 92 paarden, waarvan 21 veulens. In Hustai Nationaal Park zijn sinds 1992 in totaal 84 Przewalski paarden vanuit de semi-reservaten naar Mongolië gevlogen. In juli 2004 was het aantal vrijlevende Przewalski paarden toegenomen tot 162. Dat betekent dat er een veel grotere populatiegroei in Hustai is dan in Takhin Tal. In de eerste jaren sneuvelden er veel Przewalski paarden in Takhin Tal. Nadat in 1999 de Internationale Takhi Groep (ITG) opgericht is, die het oorspronkelijke project begeleidt in overeenstemming met de IUCN regels voor herintroductie van wilde diersoorten, gaat het beter. De infrastructuur en ook de veterinaire zorg zijn verbe-

terd. Het team is uitgebreid met buitenlandse experts, en er wordt meer onderzoek gedaan. Er zijn jeeps, een radiocommunicatiesysteem en er is goede onderzoeksapparatuur. Op advies van de EEP (Europäisches Erhaltungszucht Programm) sturen de dierentuinen Przewalski paarden met een grote genetische variatie. Buitenlandse steun blijkt onontbeerlijk te zijn, want het Mongoolse ministerie voor natuurbehoud betaalt met moeite de zes Mongoolse rangers en een directeur. Dat is onvoldoende om de Przewalski paarden en het wild effectief te beschermen. Mongoolse onderzoekers zijn niet makkelijk te krijgen in deze uithoek van het land. Dat is de reden dat het onderzoek vooral door experts van de dierentuin van Salzburg met hulp van buitenlandse studenten gedaan wordt. De sfeer tijdens de conferentie was uitstekend en er werd onderling heel wat informatie uitgewisseld. Het hoogtepunt was de excursie met jeeps door de Dzungarische Gobi op zoek naar de vrijlevende Przewalski paarden. Er zijn momenteel 3 harems in het wild. In twee van de drie groepen is er één dier met een halsbandzender. Zo worden de bewegingen van de harems door het gebied in kaart gebracht. De groepen

van de hengsten Mondul, Tayan en Pas trekken vooral rond tussen het Takhin Tal kamp en de bronnen Gun Tamga en Chonin us. Na een prachtige tocht door het gebied, waarbij we heel wat wilde ezels en enkele Mongoolse gazellen ontdekten, zagen we in de buurt van Gun Tamga de grote groep van Pas. De conditie van de paarden was goed. De avond ervoor hadden we de groep van Mondul gezien, die door een Franse studente gevolgd en geobserveerd werd. Mestonderzoek geeft een beeld van de voedselkeuze van de Przewalski paarden. De huidige vrijlevende harems kunnen zich goed handhaven, veel beter dan wij in 1990 hadden durven hopen. Vooral het onderzoek naar wilde ezels en wolven krijgt steeds meer aandacht. Deze ecosysteembenadering is ook belangrijk voor de voorlichting en discussies met 100 lokale herdersfamilies en hun 60.000 stuks vee. De herders zijn blij met de terugkeer van hun takh, maar zien de wilde ezels als concurrent van de Przewalski paarden en het vee. Wolven zijn niet geliefd. Dergelijke gedachten kunnen het jagen en stropen bevorderen. Het is wel gebeurd dat een takh werd geschoten, omdat het voor een wilde ezel aangezien was. De staf

hoopt in de toekomst fondsen te vinden om meer te doen voor de plaatselijke bevolking en voor voortzetting van het onderzoek. Ook het verder opbouwen en trainen van een goede Mongoolse staf staat op de verlanglijst. Zonder buitenlanders en hun financiële steun zou de bescherming van de Przewalski paarden en het onderzoek als een kaartenhuis ineerstorten. We hopen dat het huidige Takhin Tal team deze inzet nog lang volhoudt. Dat een goed opgeleid zelfstandig Mongools management- en onderzoeksteam belangrijk is, werd zichtbaar tijdens de verschillende presentaties door het Hustai team.

In de slotdiscussie werd de behoefte aan verdere samenwerking tussen de drie herintroductieprojecten sterk benadrukt. In Hustai kreeg het team veel steun van Petra Kaczensky (Takhin Tal) bij het wolveronderzoek. Dr. Bandi, de directeur van Hustai National Park werd uitgenodigd om bij de vrijlating van de twaalf Przewalski paarden in Khomiin Tal te zijn. De bioloog Munkhbat, die jaren in Hustai gewerkt heeft en dierenarts Sukhbaatar, die dierenarts was in Takhin Tal, geven nu leiding aan het Khomiin Tal project. ■

melingen van deze fokgroep in Khomiin Tal uit te zetten. Dit gebied ligt in de bufferzone van het Khar Us Nuur Nationaal Park en is 2500 km² groot. Het gebied wordt begrensd door het Khar Us Nuur-meer in het westen, de Telin rivier in het noorden, de Zavkhan rivier in het oosten en zandduinen in het zuiden. In samenwerking met de universiteit van Khovd is onderzoek gedaan naar de geschiktheid van het gebied voor Przewalski paarden. De lokale bevolking is vanaf het begin nauw betrokken bij de opzet. Inmiddels is er een 23 km lange afrastering gebouwd om 25.000 ha af te zetten voor de vrijlating van de takhi. Er is een extra waterbron voor de paarden gegraven en er is een rieten beschutting geplaatst, waar de Przewalski paarden kunnen schuilen. Het gebied is vlak en er kunnen

hevige zandstormen zijn. 's Zomers zijn er veel insecten, waaronder teken. Om die reden is besloten de Przewalski paarden in september naar Khomiin Tal te brengen en niet aan het begin van de zomer. Een nadeel is dat ze weinig tijd hebben om hun conditie op te bouwen en dat het koud kan zijn in de herfst. De twaalf Przewalski paarden kennen elkaar goed. Het is de bedoeling dat er nog één transport volgt. Als er in het eerste jaar na aankomst geen Przewalski paard sterft zal de uitgangspopulatie uit 24 paarden bestaan. Dit kleine aantal paarden en de smalle genetische basis riep in de Takhin Tal workshop enkele kritische vragen op.

De rest van het bufferzonegebied wordt bewoond door 80 families met hun vee. Uit hun midden zijn

vier rangers aangesteld. De bioloog Munkhbat, die in dienst is van het Mongoolse WWF en de dierenarts Sukhbaatar hebben de leiding. Zij hebben beiden veel ervaring met Przewalski paarden opgedaan in Hustai Nationaal Park en Takhin Tal. Ze kunnen niet altijd aanwezig zijn en zullen hun tijd moeten verdelen tussen Khomiin Tal en Ulaanbaatar. ■

Aankomst Przewalski paarden in Khomiin Tal, foto N. Bandi

PRZEWALSKI PAARDEN IN KHOMIIN TAL, WEST MONGOLIË

Op 12 september 2004 was het zo ver! Het vliegtuig met de eerste twaalf Przewalski paarden uit Villaret in Zuid-Frankrijk landde in Khomiin Tal. Onder grote belangstelling van pers en TV, herders en vele genodigden werden de transportkisten met de Przewalski paarden uit het vliegtuig gedragen en op vrachtwagens geladen. Mongoolse vrouwen besprenkelden de kisten met

airag, gefermenteerde paardenmelk. Claudia Feh, de initiatiefnemer van

Dit gebied ligt in de bufferzone van het Khar Us Nuur Nationaal Park en is 2500 km² groot.

dit derde herintroductieproject, leefde jaren toe naar dit moment. Zij begon in 1993 een fokkerij

Przewalski paarden in het 300 ha grote semi-reservaat Villaret in de Cevennes. Dierentuinen gaven haar vijf merries en vijf Przewalski hengsten in bruikleen. Inmiddels is deze

groep uitgegroeid tot 55 paarden. Vijf jaar geleden begon ze met de eerste voorbereidingen om de nako-

HET WOLVENPROJECT

Met financiële steun van WWF, Stichting DOEN en 'Dierentuinen Helpen' begon in mei 2003 het wolvenproject, een samenwerking tussen Universiteit Wageningen en Research Centrum (WUR) en het beheer van Hustai Nationaal Park. Na anderhalf jaar is het project, nu in verbeterde vorm, nog steeds actief. Er is voldoende grond om het project voort te zetten: de Mongoolse parkstaf heeft zijn enthousiasme behouden en vanuit het WUR hebben nieuwe studenten zich aangemeld om in het begin van 2005 het onderzoeksteam bij te staan.

Voornaamste doel van het project is hulp te bieden aan de leiding van Hustai Park bij kwesties m.b.t. het beheer van wolven. Dit gebeurt door het aandragen van wetenschappelijk onderbouwde antwoorden. De rol van top-predatoren als wolf

en lynx in het ecosysteem van het Park is onbetwist. Echter, het valt zwaar sympathie op te brengen voor wolven, als vee en de Przewalskiveulens wezenlijke bestanddelen van hun menu zijn. Volgens een bepaalde theorie is het teveel aan wolven in Hustai te wijten aan de overmaat aan vee, dat hen in

Meer in het bijzonder: kan er een duurzame populatie van 500 Przewalskipaarden bestaan zonder actief ingrijpen in het wolvenbestand?

de bufferzone tot beschikking staat. Mocht dit zo zijn, heeft het dan tevens invloed op het Przewalskipaardenbestand? Meer in het bijzonder: kan er een duurzame populatie van 500 Przewalskipaarden bestaan zonder actief ingrijpen in het wolvenbestand? Om deze vraag gaat het bij het wolvenproject. Inderdaad

een moeilijke vraag. Klimaat, begroeiing, planten- en vleeseters: alles staat met elkaar in verband. Om meer inzicht te krijgen in dit onderlinge verband, zal er binnen het wolvenproject een ecosysteemmodel ontwikkeld worden. Dit model legt het verband tussen de diverse schakels in de voedselketen, zodat de Parkleiding de 'kettingreactie' die volgt op zekere veranderingen in het ecosysteem, leert duiden. Wat gebeurt, bijvoorbeeld, met het aantal Przewalskipaarden als door klimaatverandering de vegetatie verandert? Of wat als bij een gewijzigd vegetatieaanbod het aantal planteneters af- of toeneemt? En als het aantal wolven daalt of groeit onder invloed van de aanwezige